

I. Στις αντιπαραθέσεις των αρχών του 20ού αιώνα σχετικά με το ζήτημα της νοημοσύνης και των συναισθημάτων των ζώων –αντιπαραθέσεις οι οποίες ήταν εξαιρετικά έντονες και λόγω των ερευνών και των ανακαλύψεων που είχαν συντελεστεί στα πεδία της ψυχολογίας, της ηθολογίας και της φυσιολογίας– συμμετείχαν όχι μόνο επιστήμονες και ψυχολόγοι, αλλά και φιλόσοφοι· και εκ των τελευταίων μια περίοπτη θέση κατέχει ο Πιέρο Μαρτινέτι, συμβάλλοντας με τους δικούς του προβληματισμούς σε μια συζήτηση η οποία, αν τότε ήταν επίκαιρη, σήμερα είναι πολυεπίπεδη, επιτακτική και επείγουσα.

Μολονότι σε ολόκληρη τη φιλοσοφική διαδρομή του ο Μαρτινέτι δεν σταμάτησε στιγμή να στοχάζεται πάνω στον πόνο και στη βασανισμένη ύπαρξη των ζώων, πάνω στο κοινό πεπρωμένο που τα συνδέει με τον άνθρωπο –ίχνη και νύξεις αυτού του ενδιαφέροντος απαντούν ακόμη και σε ένα αμιγώς φιλοσοφικό έργο όπως το *Introduzione alla metafisica*– δύο είναι τα

κείμενα στα οποία πραγματεύτηκε διεξοδικά το ζήτημα των ζώων. Διαφορετικού ύφους, προορισμένα για διαφορετικό κοινό, αλλά γραμμένα την ίδια περίπου περίοδο και με την ίδια στόχευση: το ένα είναι το «*La psiche degli animali*» («Η ψυχή των ζώων») και το άλλο το *Breviario spirituale* (*Πνευματική σύνοψη*), όπου στο πλαίσιο μιας πρότασης λαϊκής φιλοσοφίας, αυτο-διαπαιδαγώγησης και ηθικής ανύψωσης θα αφιερώσει αρκετές σελίδες στο συγκεκριμένο ζήτημα, επιθυμώντας να δείξει με τον τρόπο αυτόν ότι η φιλοσοφία δεν πρέπει να είναι μόνο θεωρία, αφηρημένος στοχασμός που δεν συνοδεύεται από την αντίστοιχη καθημερινή πρακτική, αλλά ότι οφείλει να είναι κυρίως έμπρακτο παράδειγμα και τρόπος ζωής.

Το ενδιαφέρον, η αγάπη και ο σεβασμός για τα ζώα δεν αποτελούν ένα επουσιώδες, δευτερεύον ή περιθωριακό στοιχείο της φιλοσοφίας του Μαρτινέτι, αλλά έναν από τους θεμέλιους λίθους του ηθικοθησκευτικού ιδεαλισμού του. Είναι απολύτως ενδεικτικά τα όσα γράφει ο Άντζελο Παβιόλο:

Πρόσεχε πάντα να μην τα πατήσει, απέφευγε ακόμη και να τα ενοχλήσει. Έλεγε γελώντας ότι μέχρι και τα φίδια που συναντούσε στη διάρκεια των περιπάτων του στο δάσος καταλάβαιναν ότι δεν ήταν εχθρός τους και απομακρύνονταν αργά από το διάβα του. [...] Αγαπούσε όλα τα κατοικίδια ζώα: είχε γίνει χορτοφάγος, έλεγε ότι οι κόττες τού χρησίμευαν μόνο για τα αυγά τους, και στο σπίτι του πέθαιναν μονάχα από γηρατειά. Όταν είχε άσχημο καιρό, φρόντιζε τα πουλιά να έχουν λίγη τροφή, είχε πραγματικό πάθος με τις γάτες και πολλή συμπόνια για τα άλογα και για τα ζώα εργασίας. Τις γάτες τις αγαπούσε για την περηφάνια τους, για την αξιοπρέπειά τους, για το πνεύμα ανεξαρτησίας που έδειχναν, ακόμη κι όταν

δένονταν συναισθηματικά με τον άνθρωπο και του ήταν αφοσιωμένες, χωρίς να γίνουν ποτέ δούλες του. [...] ήταν ιδιαίτερα δεμένος με μια γάτα που είχε γίνει και αυτή χορτοφάγος. [...] Συχνά ερχόταν σε έντονη σύγκρουση και αντιπαράθεση με τους καραγωγείς, αν τύχαινε να δει έναν από αυτούς να κακομεταχειρίζεται κάποιο άλογο. [...] Τα τελευταία χρόνια της ζωής του [...] αυτή η ζωοφιλία του έλαβε μορφές που πολλοί θεωρούσαν μανιακές, αλλά που ίσως να συνιστούσαν ολοένα και περισσότερο την αντανάκλαση της ανατολικής θρησκευτικής παιδείας του: στο σπίτι του δεν επέτρεπε σε κανέναν να σκοτώσει αράχνες, μύγες και οποιοδήποτε άλλο πλάσμα ζητούσε με την παρουσία του φιλοξενία και προστασία.²

Την ίδια ασυμβίβαστα φιλική στάση απέναντι στα μη ανθρώπινα πλάσματα μας τη μαρτυρούν και πολλοί από εκείνους που έτυχε να γνωρίσουν προσωπικά τον φιλόσοφο. Για παράδειγμα, ο Άλντο Καπιτίνι, ο επονομαζόμενος και «Ιταλός Γκάντι», αναφέρει το εξής: «Όταν στη διάρκεια του φασισμού πήγα στο Καστελαμόντε, για να χαιρετίσω τον φιλόσοφο Πιέρο Μαρτινέτι, εκείνος –γνωρίζοντας ότι είμαι χορτοφάγος– με καλωσόρισε με αυτά τα λόγια: “Ελάτε, ελάτε. Εδώ οι κότες πεθαίνουν μόνο από γηρατεία”. Δυστυχώς σήμερα απουσιάζουν στρατευμένοι και ορθολογιστές φιλόζωοι όπως εκείνη η ευγενής συνείδηση».³

Ενδεικτικό είναι πως την αγάπη του για τις γάτες ο Μαρτινέτι την αποτύπωσε και σε ορισμένα επιτάφια κείμενα στα οποία κατέγραφε τον πόνο και την οδύνη που του προκαλούσε ο θάνατος κάθε αγαπημένης του τετράποδης συντρόφου: του Μινολίνο, του Πασκουαλίνο, του Μορίν και όχι μόνο. Να ένα έξοχο δείγμα: